

«جنگ ۴۰ روزه» یا «جنگ رمضان»

بخش اول: زمینه‌ها، علت نام‌گذاری و آغاز جنگ

۱. چرا این درگیری در رسانه‌ها به «جنگ ۴۰ روزه» یا «جنگ رمضان» شهرت یافت؟

پاسخ: این نبرد از ۹ اسفند ۱۴۰۴ هم‌زمان با ماه مبارک رمضان آغاز شد و با برقراری آتش‌بس در بامداد ۱۹ فروردین ۱۴۰۵ (۸ آوریل ۲۰۲۶) درست در چهلمین روز جنگ متوقف گردید. تطابق آن با ایام ماه رمضان و بازه زمانی دقیقاً ۴۰ روزه تا توقف آتش، دلیل این دو عنوان است.

۲. نقطه آغاز عملیات نظامی مشترک آمریکا و اسرائیل علیه ایران چه بود؟

پاسخ: جنگ در سحرگاه ۹ اسفند ۱۴۰۴ با حملات موشکی و هوایی سنگین و هم‌زمان به مراکز حاکمیتی، بیت رهبری، مراکز پدافندی و سایت‌های حساس نظامی و ارتباطی تهران و برخی شهرهای دیگر کلید خورد.

۳. اهداف راهبردی اعلامی و غیررسمی ائتلاف مهاجم از آغاز این تهاجم چه بود؟

پاسخ: هدف رسمی نابودی توان بازدارندگی موشکی، هسته‌ای و پهپادی ایران و فلج کردن مراکز فرماندهی بود؛ اما هدف راهبردی نهایی، تغییر موازنه قدرت در خاورمیانه و ایجاد فروپاشی حاکمیتی از طریق ضربه ناگهانی به رأس هرم تصمیم‌گیری کشور به شمار می‌رفت.

۴. در موج اول حملات، کدام مقامات ارشد نظامی و سیاسی ایران به شهادت رسیدند؟

پاسخ: در حملات ابتدایی، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (رهبر انقلاب) به همراه جمعی از فرماندهان ارشد و مقامات سیاسی از جمله سرلشکر سید عبدالرحیم موسوی، سردار محمد پاکپور، دریابان علی شمخانی، امیر عزیز نصیرزاده و علی لاریجانی به شهادت رسیدند.

۵. واکنش ساختار سیاسی و نظامی ایران به ترور سران حکومت در ساعات نخستین چگونه بود؟

پاسخ: بر خلاف پیش‌بینی مهاجمان مبنی بر بروز فلج تصمیم‌گیری، زنجیره جانشینی و شوراهای موقت بر اساس پروتکل‌های اضطراری فعال شدند و با صدور فوری دستور پاسخ متقابل موشکی، انسجام فرماندهی میدان حفظ شد.

۶. چرا ناظران سیاسی، واقعه مدرسه «شجره طیبه» میناب را نقطه عطف ابعاد ضدانسانی آغاز جنگ می‌دانند؟

پاسخ: در ساعات آغازین جنگ، اصابت موشک به این مجموعه آموزشی در میناب منجر به شهادت ده‌ها دانش‌آموز و کادر آموزشی شد که موج گسترده‌ای از انزجار عمومی داخلی و محکومیت‌های منطقه‌ای را به دنبال داشت.

۷. تفاوت عمده این نبرد با عملیات‌های موشکی پیشین (مانند وعده صادق ۱ و ۲ و نبردهای مقطعی) چه بود؟

پاسخ: نبردهای پیشین ضربات مقطعی و واکنشی در بازه ۲۴ تا ۴۸ ساعته بودند، در حالی که جنگ ۴۰ روزه یک درگیری تمام‌عیار، پیوسته و هوایی-موشکی با مشارکت رسمی و مستقیم ارتش آمریکا در کنار اسرائیل بود.

۸. نقش سازمان‌های جاسوسی و اطلاعاتی غربی در هدایت حملات ابتدایی چه بود؟

پاسخ: ترکیب شناسایی ماهواره‌ای زنده، جاسوسی سایبری و تخلیه اطلاعاتی نفوذی‌ها جهت تعیین دقیق مختصات پناهگاه‌ها و جلسات مقامات ارشد نقشی محوری در ترورهای روز اول داشت.

####بخش دوم: عملیات‌های نظامی و راهبردهای تسلیحاتی

۹. عنوان عملیات پاسخ متقابل و زنجیره‌ای ایران چه بود و شامل چه مراحل می‌شد؟

پاسخ: سلسله پاسخ‌های کوبنده ایران در چارچوب «عملیات وعده صادق ۴» و با شلیک موج‌های متوالی موشک‌های هایپرسونیک، بالستیک نقطه‌زن و پهپادهای انتحاری به عمق اراضی اشغالی و پایگاه‌های سنتکام اجرا شد.

۱۰. پایگاه‌های آمریکا در منطقه چگونه وارد دامنه اهداف مشروع ایران شدند؟

پاسخ: ایران اعلام کرد هر پایگاه، فرودگاه یا ناوگانی در منطقه (نظیر پایگاه‌های العدید، الظفره، عین‌الاسد و ناوهای مستقر در خلیج فارس و دریای سرخ) که مبدأ حمله یا لجستیک علیه خاک ایران باشند، هدف مستقیم و مشروع قرار خواهند گرفت و عملاً چندین مقر سنتکام هدف اصابت قرار گرفت.

۱۱. سامانه‌های پدافندی چندلایه اسرائیل (پیکان، فلاخن داوود و گنبد آهنین) در برابر پرتاب‌های متوالی چه وضعیتی پیدا کردند؟

پاسخ: به دلیل حجم بسیار بالای پرتاب‌ها در قالب تاکتیک «اشباع پدافندی» و استفاده ایران از موشک‌های مانورپذیر و کلاهک‌های بارانی، ذخایر موشک‌های رهگیر (تامیر و پیکان) تخلیه شد و درصد اصابت به زیرساخت‌های نظامی و صنعتی حیاتی اسرائیل به شدت بالا رفت.

۱۲. موشک‌های هایپرسونیک و مانورپذیر ایران در این جنگ چه نقشی ایفا کردند؟

پاسخ: موشک‌هایی نظیر «فتاح» با سرعت بالا و قابلیت تغییر مسیر در فاز نهایی توانستند رادارهای سامانه تاد (THAAD) و رادارهای باند X ائتلاف را خلع سلاح کرده و مسیر را برای امواج پهنابندی باز کنند.

۱۳. نقش جنگ الکترونیک و حملات سایبری در ۴۰ روز نبرد چه بود؟

پاسخ: از کار انداختن سامانه‌های GPS در پهنه خاورمیانه، حملات سایبری به شبکه‌های برق و سوخت‌رسانی طرفین، و اختلال در سیستم‌های ناوبری هوایی بخشی از نبرد هم‌راستا با درگیری فیزیکی بود.

۱۴. مفهوم «جنگ فرسایشی» چگونه در این نبرد علیه راهبرد حمله برق‌آسا عمل کرد؟

پاسخ: طرح اولیه ائتلاف تهاجم سریع و تسلیم ایران در کمتر از یک هفته بود؛ اما با امتداد نبرد به هفته‌های سوم و چهارم، پناهگاه‌نشینی مداوم شهروندان در اسرائیل و هزینه‌های روزانه سرسام‌آور پنتاگون بحران فرسایشی شدیدی برای مهاجمان ایجاد کرد.

۱۵. نقش نیروی دریایی سپاه و ارتش در کنترل خلیج فارس در طول جنگ چه بود؟

پاسخ: استفاده از قایق‌های تندرو تهاجمی، مین‌ریزی هوشمند، شهباده‌ها (شناورهای هدایت‌پذیر از راه دور) و موشک‌های کروز ساحل‌به‌دریا، ناامن‌سازی کامل را برای شناورهای متخاصم به ارمغان آورد.

۱۶. ضربات موشکی ایران به کدام زیرساخت‌های کلیدی در عمق اراضی اشغالی متمرکز بود؟

پاسخ: پایگاه‌های هوایی نواتیم، حتسریم، مراکز تحقیقات اتمی دیمونا، پالایشگاه حیفا، و نیروگاه‌های برق از اهداف اصلی امواج موشکی به شمار می‌رفتند.

####بخش سوم: پرونده تنگه هرمز و پیامدهای اقتصادی جهان

۱۷. اقدام راهبردی ایران در قبال تنگه هرمز در خلال جنگ چه بود؟

پاسخ: ایران عبور و مرور نفتکش‌ها و شناورهای تجاری متعلق به کشورهای مهاجم و حامیان آن‌ها را ممنوع اعلام کرد و عملاً تنگه هرمز مسدود یا در وضعیت شبه‌تعطیلی امنیتی قرار گرفت.

۱۸. بسته شدن یا ناامنی شدید تنگه هرمز چه اثری بر بازار جهانی انرژی گذاشت؟

پاسخ: قیمت جهانی نفت به رکوردهای تاریخی جهش کرد، بحران کمبود سوخت در اروپا و شرق آسیا تشدید شد و شاخص‌های بورس جهانی ریزش شدیدی را تجربه کردند.

۱۹. چرا تنگه هرمز به برگ برنده اصلی ایران برای متوقف کردن جنگ تبدیل شد؟

پاسخ: اقتصاد جهانی تحمل انسداد طولانی‌مدت حیاتی‌ترین شاه‌رگ نفت دنیا را نداشت و فشارهای شدید بین‌المللی و اقتصادی به واشنگتن، انگیزه ائتلاف برای ادامه جنگ را به حداقل رساند.

۲۰. میزان خسارات اقتصادی برآوردشده برای طرفین نبرد در چه مقیاسی بود؟

پاسخ: خسارات به زیرساخت‌ها و بخش نفت و پتروشیمی ایران بالغ بر صدها میلیارد دلار تخمین زده شد؛ در مقابل، هزینه‌های لجستیکی ارتش آمریکا، نابودی زیرساخت‌های اقتصادی اسرائیل و توقف تجارت دریایی میلیاردها دلار زیان مستقیم به بار آورد.

۲۱. وضعیت بازار داخلی، ارز و تأمین کالاهای اساسی در ایران طی ۴۰ روز جنگ چگونه مدیریت شد؟

پاسخ: دولت با فعال‌سازی شبکه توزیع کوپنی و اضطراری، کنترل سخت‌گیرانه بازار ارز و ایجاد مسیرهای ترانزیت جایگزین زمینی از طریق مرزهای شرقی و شمالی، از قحطی سراسری جلوگیری کرد.

۲۲. چرا بعد از آتش‌بس، مناقشه بر سر بازگشایی تنگه هرمز همچنان ادامه یافت؟

پاسخ: ایران بازگشایی کامل مسیر کشتیرانی را منوط به لغو واقعی تحریم‌ها، خروج تجهیزات تهاجمی آمریکا از منطقه و تعهد عدم تجاوز نمود و پاسخ‌های واشنگتن را در مراحل اولیه ناکافی دانست.

####بخش چهارم: رویکرد منطقه‌ای، بین‌المللی و حقوقی

۲۳. کدام کشورها نقش میانجی‌گری فعال را برای توقف جنگ ایفا کردند؟

پاسخ: پاکستان به عنوان میانجی مستقیم پیام‌ها و کشورهای عمان، قطر و سوئیس به عنوان کانال‌های پشتیبان دیپلماتیک نقش محوری در حصول آتش‌بس اولیه داشتند.

۲۴. موضع چین و روسیه در قبال حمله به ایران چه بود؟

پاسخ: هر دو کشور تهاجم را محکوم کرده و در شورای امنیت خواستار توقف فوری تجاوز شدند؛ هم‌زمان پشتیبانی‌های اطلاعاتی، دیپلماتیک و لجستیکی غیرعلنی به ایران ارائه دادند، هرچند وارد درگیری مستقیم نظامی نشدند.

۲۵. نقش اعضای محور مقاومت (انصارالله یمن، مقاومت عراق و لبنان) در این ۴۰ روز چه بود؟

پاسخ: جبهه‌های چندگانه فعال شدند؛ انصارالله دریای سرخ را بر شناورهای مرتبط با اسرائیل بست و مقاومت عراق حملات پهپادی به پایگاه‌های آمریکا را به شکل روزمره تشدید کرد.

۲۶. واکنش کشورهای حاشیه خلیج فارس (نظیر عربستان و امارات) به شروع درگیری چه بود؟

پاسخ: اغلب این کشورها با احساس خطر از تبدیل شدن به صحنه جنگ، رسماً اعلام بی‌طرفی کردند و اجازه استفاده مستقیم از حریم هوایی و پایگاه‌هایشان برای حمله به ایران را به آمریکا ندادند تا از پاسخ‌های موشکی در امان بمانند.

۲۷. اقدامات حقوقی بین‌المللی در قبال ترور سران ایران و هدف قرار دادن غیرنظامیان چه بود؟

پاسخ: وزارت امور خارجه ایران با ثبت شکایات رسمی در دیوان بین‌المللی دادگستری (ICJ) و شورای امنیت، این اقدام را مصداق جنایت تجاوز (Crime of Aggression) و نقض بند ۴ ماده ۲ منشور ملل متحد اعلام کرد.

۲۸. چرا شورای امنیت سازمان ملل نتوانست در روزهای ابتدایی قطعنامه آتش‌بس صادر کند؟

پاسخ: به دلیل حق وتوی ایالات متحده آمریکا و بریتانیا که هرگونه پیش‌نویس الزام‌آور توقف جنگ را در هفته‌های نخست مسدود می‌کردند.

۲۹. عملکرد رسانه‌های دو طرف در زمینه «جنگ روانی و رسانه‌ای» چگونه ارزیابی می‌شود؟

پاسخ: رسانه‌های غربی بر ایجاد حس یأس و القای فروپاشی حاکمیت ایران تمرکز داشتند، در حالی که رسانه‌های داخلی و محور مقاومت با تکیه بر تصاویر موشک‌باران اراضی اشغالی و بازنمایی ایستادگی میدانی، روحیه عمومی و همبستگی ملی را تقویت کردند.

۳۰. جایگاه پدیده‌هایی چون هوش مصنوعی و پهپادهای خودران در معادلات این نبرد چه بود؟

پاسخ: برای نخستین بار هوش مصنوعی در شناسایی سریع اهداف، مدیریت پدافند موشکی و هدایت دسته‌های پروازی پهپادها (Swarm Drones) به شکلی گسترده مورد استفاده عملیاتی طرفین قرار گرفت.

####بخش پنجم: توافق آتش‌بس، شروط ده‌گانه و موازنه جدید

۳۱. آتش‌بس چه تاریخی و در چه قالبی رسمیت یافت؟

پاسخ: در بامداد ۱۹ فروردین ۱۴۰۵ (۸ آوریل ۲۰۲۶) با انتشار بیانیه‌های متقابل و اعلام آتش‌بس موقت اولیه، عملیات‌های هوایی و موشکی متوقف شد.

۳۲. «شروط ده‌گانه ایران» در مذاکرات منتهی به آتش‌بس شامل چه محورهای اساسی بود؟

پاسخ: توقف کامل تجاوز هوایی و ترورها، تعهد کتبی عدم تکرار تهاجم، عدم تعرض به حاکمیت هسته‌ای، پایان محاصره دریایی، تبادل اسرا و اجساد، و ایجاد ضمانت‌های عدم مداخله از محورهای این شروط بودند.

۳۳. چرا پایان جنگ در داخل ایران با تعبیری چون «پیروزی در جنگ ۴۰ روزه» بازنمایی شد؟

پاسخ: با وجود تلفات سنگین در رأس فرماندهی، ایران توانست تمامیت ارضی خود را حفظ کرده، دشمن را از دستیابی به اهداف براندازانه ناکام بگذارد و با ضربات موشکی و اهرم تنگه هرمز، ابرقدرت مهاجم را ناچار به آتش‌بس کند.

۳۴. تغییرات ساختار فرماندهی نظامی ایران پس از شهادت فرماندهان ارشد چگونه تثبیت شد؟

پاسخ: نسل جدیدی از فرماندهان جوان‌تر و میدانی در سپاه و ارتش با انتصابات فوری جایگزین شدند و راهبرد دفاعی به سمت خودکفایی بیشتر واحدهای غیرمتمرکز سوق داده شد.

۳۵. وضعیت کابینه و فضای داخلی اسرائیل پس از پذیرش آتش‌بس چه تحولاتی را شاهد بود؟

پاسخ: اعتراضات گسترده به ناکامی ارتش در مهار کامل حملات موشکی، فلج شدن طولانی‌مدت اقتصاد و فرار جمعیت از مناطق مرزی شدت گرفت و بحران سیاسی عمیقی برای دولت مستقر به وجود آمد.

۳۶. مفهوم «بازدارندگی ترکیبی» که ایران پس از این جنگ به آن دست یافت، چیست؟

پاسخ: تلفیق توان پاسخ بالستیک سنگین، تاب‌آوری شبکه حاکمیتی در برابر ترور سران، و توانایی بستن شریان اقتصاد جهانی (تنگه هرمز) سطحی از بازدارندگی را ایجاد کرد که هزینه هر جنگ آینده را غیرقابل پذیرش ساخت.

۳۷. مواضع مذاکراتی بعدی در سوئیس پیرامون چه مسائلی دور می‌زد؟

پاسخ: مذاکرات پساآتش‌بس بر سر تبدیل آتش‌بس موقت به پیمان عدم تعرض دائمی، آزادی منابع ارزی مسدودشده ایران، بازگشت امنیت به خطوط کشتیرانی و تعیین تکلیف سایت‌های هسته‌ای متمرکز بود.

۳۸. اثر این جنگ بر دکترین هسته‌ای جمهوری اسلامی ایران چه بود؟

پاسخ: بسیاری از تحلیل‌گران و نمایندگان مجلس خواستار بازنگری در دکترین هسته‌ای و خروج از معاهده NPT شدند، چرا که تهاجم مستقیم به مراکز فرماندهی نشان داد بازدارندگی متعارف ممکن است به تنهایی مانع طمع متجاوز نشود.

۳۹. درس‌های پدافند غیرعامل این جنگ برای ایمن‌سازی زیرساخت‌های کشور چه بود؟

پاسخ: ضرورت تمرکززدایی از تأسیسات حیاتی، احداث سامانه‌های فرماندهی عمیقاً زیرزمینی، قطع کامل اتصالات خارجی سامانه‌های پایش، و ایمن‌سازی مخابرات کوانتومی و نوری آشکار گردید.

۴۰. در نهایت، موازنه قدرت در خاورمیانه پس از جنگ ۴۰ روزه چه تغییری کرد؟

پاسخ: افسانه شکست‌ناپذیری توان هوایی غرب فرو ریخت، جایگاه راهبردی ایران به عنوان قدرتی که توان ایستادگی در برابر ائتلاف هم‌زمان آمریکا و اسرائیل را دارد تثبیت شد و روند عادی‌سازی روابط منطقه‌ای با تل‌آویو متوقف گردید.